

Govor poslanca grofa Hohenwarta

o razpravi o nemškem državnem jeziku.

Natanko po teh načelih bilo je v preteklem zasedanju o predlogu Bulatovem, o katerem se je razpravljalo v visoki zbornici, in na katerega se sklicuje poročilo manjina, državne postave pač potreba, toda ne zato, ker ta predlog zahteva izvršitev člana XIX. v tem smislu, da zadobi hrvatsko-srbski jezik tisto veljavo, kakor jo ima laški, marveč le zato, ker je bilo k temu potreba prenaredbe veljavne postave, namreč dalmatinskega sodnijskega reda. (Tako je! na desni.) Nikakor ne morem razumeti, kako hoče spoštovani gospod poročevalec manjšine iz tiste obravnave Bulatovega predloga izpeljevati, da visoka vlada sama nad seboj dvomi, če li ima pravico jezikovno vprašanje po drugih deželah in v drugih slučajih po naredbenem potu vravnati ali ne, ker je ravno on kot govornik o Bulatovem predlogu odločno in jako resnično povdarjal bistveno razno postavodajnost, katera se v Dalmaciji nasproti drugim deželam nahaja in ravno ta različnost zahteva, da se mora stvar v Dalmaciji na drug način obravnavati, kakor po drugih deželah in da bi se ondi predložil načrt postave, ki se ve da spada v področje državnega zbora, ker je pravosodna postavodajnost vsled ustave stvar državnega zbora. (Prav dobro! na desni.) Meni se toraj dozdeva, da je ravno obravnava tega predloga očitiden dokaz, da ima visoka vlada delokrog svojega področja vedno pred očmi ter se na naredbeno pot le tedaj in le tako daleč poda, kolikor ji to obstoječe postave dopuščajo.

Gospoda moja, da člen XIX. temeljnih postav ne potrebuje splošnega izvrševalnega zakona, niso le moji nazoni, temveč so tako mislila vsa raznobarvena ministertva, kolikor si jih od leta 1867. sledilo. Potrjuje pa te nazore tudi dejanska služba vseh opravičnih in sodnijskih oblastnih v Avstriji, kakor tudi opravični sodni dvor in državni sodni dvor sama. Vse te oblastnije rabile so člen XIX. pri mnogovrstnih določilih in razsodbah in nikomur izmed vseh ni nikdar na misel prišlo, da bi bil svoje poslovanje od kakega izvrševalnega zakona odvisno smatral. (Prav dobro! na desni.)

In državni zbor sam, kakor tudi vsi deželni zbori, bili so do danes vsi takošnih nazorov. Državni zbor l. 1867. pa in tedsašnji ustavni odbor sta pa določilo takošnega splošnega izvrševalnega zakona, kakor se danes zahteva, naravnost odbila smatrajoč ga neprilicnim, če ne naravnost nemogočim! (Čujte, čujte! na desni.) Gospoda moja, predlog manjšine moram v tem obziru nekoliko dopolniti. Ustavni odbor leta 1867. opomnil je v svojem delu, katero je poslaniški zbornici predložil, naslednje (bere):

„V članu XIX. izreklo se je načelo ravnopravnosti narodov in deželnih jezikov v šoli, uradu in javnem življenji, da bi se bile pa določbe postavile gledé izvrševanja te postave, se ni dovolilo.“

Gospod poročevalec manjšine navaja to točko iz poročila ustavnega odbora v svojem poročilu od besede do besede ter še opomni, da je ustavni odbor s temi besedami odrek izvrševalnega zakona v temeljil.

Kar se pa tega poslednjega nazora tiče, je odločno napačen, kajti ravno prebrani odstavek nima čisto nobenega v temeljevanja in ni nič drugega nego naznanilo dogodjaja. Ustavni odbor je pa temu naznanilu pridjal utemeljitev, katero nam je gospod poročevalec manjšine zamolčal (čujte! na desni), in jaz si usojam je tukaj omeniti. Ta utemeljitev pravi, da ustavni odbor izvrševalnega zakona ni dovolil, „ker izvrševalni zakoni in naredbe“ — gospoda, prosim, da pazite dobro, da ustavni

odbor tukaj ne govori o enem izvrševalnem zakonu, temveč se množine posluži — „spadajo deloma v postavodajalno področje državnega zastopništva in deželnih zborov, deloma pa tudi k administrativnim (opravičnim) pravicam vlade, ter se iz posamičnih kraljevin in dežel gledé jezikovnega vprašanja jako razne želje in zahtevanja glasé.“ (Čujte! na desni.) In gališki državni poslanec, iz čegar govora poročilo manjšine tudi eno točko navaja, je v ravno tistem govoru dalje rekel: (bere):

„Ko sem v odboru predlagal, naj bi se ta postava izvršila, se mi je odbilo in reklo: To deloma ni postavodajalna, temveč administrativna reč in deloma ne reč državnega zbora, temveč deželnih zborov.“ (Čujte! na desni.)

Gospoda moja, pokazal sem vam obravnavo leta 1867. in jo po stenografičnem zapisniku popolnil, iz katere jasno sledi, da je ustavni odbor vprašanje, ali se ima članu XIX. splošna izvrševalna postava določiti ali ne, premotreval in pretresal, in da jo je zavrgel deloma spoznavši, da taka izvrševalna postava meje njegovega področja presega, deloma pa tudi, kakor sem uže omenil, iz tega vzroka, ker se mu je zdela neprilicna, če ne celó nemogoča.

(Dalje prihodnjič.)

Naši dopisi.

Z Dunaja 5. febr. — Pretekli petek bil je tedaj v državnem zboru srečno pokopan predlog Herbstov zaradi ministerske jezikovne naredbe za Česko z večino 14 glasov in s tem končan je bil za zdaj jezikovni boj. V četrtek bili ste dve seji, katerih druga, večerna, trajala je do 11. ure zvečer. Izvrstno govoril je minister Pražak in upam, da „Novice“ priobčijo njegov govor.

Danes bila je v državnem zboru uže pri prvem branji vladinih naredeb zaradi izjemnega stanja obširna razprava. Prvi govoril je dr. Kopp še precéj rečno kazaje na posledice onih naredeb, vendar pa pridržaje sebi in vsi združeni levici prostost za slučaj, da bi vlada naznanila dejanja, katera so dala povod onim njenim naredbam.

Konečno predlagal je dr. Kopp, da naj za razpravo teh naredeb voli odsek 24 udov izmed vse zbornice, naj se ta volitev izvrši takoj v današnji seji in konečno, da se stavi odseku za poročanje obrok osmih dni.

Drugi govoril je grof Hohenwart podpiraje prva dva predloga dr. Koppa, vendar pa obračajoč se proti tretjemu, ker je zadeva gotovo sila važna, treba tedaj prav temeljitega preiskavanja in natančnega prevdarka, kaj se sklene, konečno pa tudi zato, ker očitvidno vsa zbornica pripozna nujnost te zadeve in se ni bati, da bi odsek ne hotel izvršiti danega mu naloga, tedaj ni nikakor vzroka, izrekati mu po stavljenem obroku nezapuvice po vsem neopravičene.

Konečno govoril je po svoji navadi prazno in surovo Schönerer trdeč, da je izrek ministra Taaffeja, da hoče obračati te naredbe samo zoper socijalizem „Schwindel“ (za kar ga je predsednik takoj pozval k redu), nadalje je pripovedoval, kaj je njegova prva avtoriteta, to je on sam, govoril pred letom in pred dvema leti, in konečno priporočal je kot edino sredstvo, da se pri nas zopet vpelje red, ako ministerstvo razpusti državni zbor in samo odstopi itd.

Pri glasovanji sprejeta sta bila prva dva predloga Koppova, tretji pa je bil odbit z večino desnice.

— Po dolgem iskanji našlo se je vendar konečno k morilcu policaja Blöcha tudi imé, piše se Stell-

61. Satler Martin, župnik v Nejšpergu. Št.
62. Serbec Miha, posestnik v Rušah. Št.
63. Slekovec Matej, kaplan pri sv. Marku. Št.
64. Smrekar Jerica, gospodična iz Ljubljane. Kr.
65. Stanovnik Janez, kmečki sin iz Brezovice. Kr.
66. Starè Alojzij, administrator na Rovah. Kr.
67. Šabec Luka iz Vrhnike. Kr.
68. Šmid Matija, kmet v Selcih. Kr.
69. Šmit Marija.
70. Šoklič France, kmet iz Tržiča. Kr.
71. Šuta Rupert, kaplan v Zaverčih. Št.
72. Triler Jože, kmet iz Stare Loke. Kr.
73. Trobec Uršula, gospá iz Trsta.
74. Trobec Elmira, gospodična iz Trsta.
75. Turek Josip, posestnik v Trstu.
76. Urbas Anton, kanonik in stolni župnik iz Ljubljane. Kr.
77. Urbas Leopold, uradnik iz Ljubljane. Kr.
78. Vales Marko, vikar v Oseku pri Črničah. Gor.
79. Vampelj Janez, kmet z Brezovice. Kr.
80. Warto Julij, kaplan v Trstu.
81. Winterhalter Albina, gospodična iz Ljubljane.
82. Zarnik Anton, trgovec iz Krtine. Kr.
83. Zelnik Martin, župnik pri sv. Petru. Št.
84. Zelnik Marija, gospá iz Ljubljane. Kr.
85. Zitterer Matija, vitez, stotnik v pok. v Ljubljani. Kr.
86. Zorman Janez, kupec iz Ljubljane. Kr.
87. Zupanič Jakob, kaplan pri sv. Lovrencu. Št.
88. Žižek Marko, župnik v Belatincu na Ogerskem.

Dva romarja:

89. Špik Jakob, orgljodelec iz Bukove na Gorišk., in
90. njegov brat (česar krstno ime mi ni znano), nista bila v „Danici“ imenovana. Dostavljena naj bosta toraj tukaj. Morebiti je izostalo tudi še kako drugo ime, in če je, nismo mi krivi, pa tudi „Danica“ ne. Z Jak. Špikom snidila sva se bila lansko jesen po naključji na tržaški razstavi. Pravil mi je, da bi jih iz njegovega kraja mnogo rado romalo v Rim, ako bi bila še kdaj tako ugodna prilika. Zvedel sem tudi takrat v Trstu, da sl. parobrodsko društvo „Lloyd“ prav rado dovoljuje znižano ceno za morske vožnje; zlasti če se več popotnikov za to oglasi. Poslednja opazka naj ostane zapisana posebno zaradi tega, če bi se kdaj nameravalo zopet kako rimsko romanje, da se vedó storiti zaradi zboljšanja potrebni koraki. In s tem se poslovim od dragih in spoštovanih bralcev, ki so me v duhu prijazno pospremljevali na mojem daljnem popotovanju po sprelepi starodavni slovenski navadi, ter z najčastitljivejšo besedo: „Z Bogom!“

Politične stvari.

Govor poslanca grofa Hohenwarta

o razpravi o nemškem državnem jeziku.

(Dalje in konec.)

Iz tega pa tudi še sledi, da je ustavni odbor po čisto pravem nagibu, da je prostomiselná uredba jezikovnega vprašanja le tedaj mogoča, ako se bode spodobno ozir jemalo na želje različnih dežel, uže takoj od začetka po deželah različno izvrševanje zakona nakani.

Žal mi je, da se gospod poročevalec manjšine danes ni več na to utemeljitev domislil. Kajti, če bi mu bila še pred očmi, bi si gotovo ne bil prizadeval v predzadnji alineji na drugi strani svojega poročila dokazovati

nekega nasprotja, če ne še celó breznačelnosti, da je vlada jezikovno vprašanje po raznih deželah tudi na razne načine rešiti skušala; temveč priznati bi bil moral, da je visoka vlada prav v smislu pisatelja one postave, namreč v smislu ustavnega odbora leta 1867. postopala, ter si je tako tudi edino praktično pot izvolila. (Odobranje na desni.)

Gospoda moja, poročilo manjšine sklicuje se pa tudi še na oni spremen, katerega je gosposka zbornica načrtu te postave l. 1867. pridjala. Namesto besed: „ravno pravnost se jamči“, postavila je besedi: „se priznava“. Ako gospod poročevalec misli, da je tudi gosposka zbornica ta član smatrala za obljubo, ima prav, in nihče ne bo tega tajil; ravno tako resnično pa je, da se je splošno izvrševalen zakon gosposki zbornici naravnost nemogoč zdel, ker njeno utemeljevanje na to kaže, da se pač lahko pripozna opravična zahteva izvršitve popolnega člana XIX., da se pa v marsikakem slučaju za izvršitev nikakor ne more jamčiti.

Toraj, gospoda moja, tako utemeljevanje naravnost izključuje uže zanaprej vsako splošno izvrševalno postavbo, ako zahteva ozir na možnost in še na razne druge slučaje.

Ker sem bil po narekovanji manjšinega poročila prisiljen, tudi z omenjeno spremembo gosposke zbornice pečati se, usojam si pri tej priložnosti gospodo še na drug slučaj opozoriti, ki tudi ni brez zanimivosti.

Gospod poročevalec manjšine pravi v svojem predloženem poročilu o tej spremembi od strani gosposke zbornice, da se je po tej spremembi stavka tudi vsebina onega člana bistveno spremenila.

Leta 1867. izrekel se je pa ravno ta gospod poročevalec o ravno tem sklepu od besede do besede (bere):

„V članu XIX. je sklep gosposke zbornice le na mestu besede „jamči“ postavil besedo „se priznava“ utemeljevajoč jo, da beseda „jamči“ predaleč sega. Ustavnemu odboru se pa razloček, ki je med obema besedicama preveč nebitven zdi (veselost na desni), da ne bi pristopil k utemeljevanji in sklepu gosposke zbornice.“ (Čujte, čujte! na desni.)

Gospoda moja, dobro mi je znano, da je gosp. poslanec dr. Sturm leta 1867. govoril kakor poročevalec ustavnega odbora, danes pa da je nastopil za poročevalca jezikovnega odbora manjšine, zatoraj me tudi ni volja nasprotja, v katerem sta si oba njegova mandata, njemu podtikati (veselost na desni), ker mi je pa izmed obeh nazorov enega voliti, mislim se toraj toliko bolj brez pomisleka priznati nazoru ustavnega odbora od l. 1867., ker ga je tedaj vsa visoka zbornica enoglasno odobravalá. (Dobro! dobro! na desni.) S tem, mislim, gospoda moja, sem vsega omenil, kar je manjšina na dan spravila, da bi svoj predlog podprla, in ker mislim, da sem vam dokazal, da je ta predlog v nasprotji z dosedanjó postavodajnostjo, kakor tudi z dosedanjó prakso opravičnih in sodnijskih oblastnij, se toraj nikakor ne more priporočati; družega, če tudi jako potrebnega vprašanja: je li državni zbor opravičen, izdati tak splošen izvrševalen zakon, mislim, da ni potreba razpravljati. Zdi se mi, da smem to tem preje storiti, ker je ravno v poročilu večine na to vprašanje tako jasen in določen odgovor, da bi prav nič ne imel pridjati, kakor le to, da se popolnem z njim strinjam.

Toda, gospoda moja, manjšina stopila je tudi še na drugo stališče, iz katerega je proglasila takošno izvrševalno postavbo, kakoršne zahteva, potrebno za varstvo nemškega jezika. Tukaj je manjšina v resnici stopila na jako priljubljena tla, in kar nič bi se nam ne bilo čuditi, ako bi se ji po tolikoletnem skupnem prizadevanji s prijaznim ji tiskom bilo posrečilo, vsaj v enem

delu nemškega prebivalstva oživeti iskro iznemirjenja. (Dobro! dobro! na desni.) Po pravici vam povem, da se jako nerad na to polje podajam, ker nas uže skušnja uči, da se tukaj več sè strastjo, kakor pa z mrzlo treznostjo bojuje. Ali, gospoda moja, za sveto dolžnost vsakega smatram, kdor je poklican k sodelovanju pri postavodajalni mizi, da odločno in javno pobija tako lažnjivo vznemirjenje. (Dobro! dobro! na desni.) Spolnil bom to svojo dolžnost brez ozira na zasramovanje, s katerim me je nedavno gledé današnje debate nek manjšini jako prijazen list obsul. Rekel sem, da je to vznemirjenje lažnjivo, in srečen sem, da se zamorem pri tem na poročilo manjšine same sklicavati, katero mi bo moralo priznati, ako obstane na stališči dogodkov in ne zagazi na polje političnega vedeževanja, da se je v vseh slučajih državnega poslovanja nemški jezik več nego sto let do danes rabil, ne da bi ga bil kdo napadal (tako je! na desni), če tudi nimamo zato nikake pisane postave.

Se nekaj moram tukaj popraviti. Prav enak slučaj je tudi v državni delegaciji in nikakor ni pravo, kakor omenja poročilo manjšine, da je za delegacijo nemški jezik po postavi za delegacijski jezik določen. §. 30. postave, katera govori o zadevah, ki so za vse dežele cesarstva splošne in katerega tukaj manjšina ravno navaja, le določuje, v katerem jeziku naj se nuncije spišejo, to je, katerega jezika naj se poslužujete v mednarodnem prometu — ako se smem tega izraza poslužiti — delegaciji. Čisto nobenega določila pa nima o jeziku delegacije, kateri pa je bil kljub temu do današnjega dne in kakor mislim izjemno — brez pisane postave — nemški. Toda gospoda še več! Poročilo manjšine, katero si prizadeva dokazati, da je nemški jezik v nevarnosti, ni v stani niti enega slučaja dokazati (čujte! čujte!), da bi se bilo le samo poskušalo, nemški jezik iz tega opravičenega stališča spodriniti. Nasprotno pa mora samo pritrditi, da so ta položaj odlični voditelji Slovanov javno in odločno priznavali, ker v nemškem jeziku potrebno sredstvo sporazumljenja spoznajo v naši mnogojezični državi. Toraj tudi s poročilom manjšine v rokah nikjer ne morem zaslediti, od kod bi nemškemu jeziku nevarnost žugala. V očigled ravno navedenim dogodkom bi ne bilo le nepotrebno, da, bilo bi — in prosim, da si dobro zapazite — bilo bi več kot iz enega ozira nevarno, po pisani postavi to prisiliti, kar se je po veliko čvrstejši postavi, po postavi državne potrebnosti (dobro! na desni) več kakor sto let popolnem dostojno in nedotaknjeno zavarovano do danes ohranilo.

Gospoda moja, malo pisanih postav imamo, ki zamorejo tako dolgo, nespremenjeno in nenapadeno veljavo dokazati in ne ene nimamo, o kateri smemo trditi, da bo za vse čase veljavna. Postava državne potrebnosti veljala bo pa tako dolgo, dokler bo Avstrija Avstrija ostala (dobro! na desni), to se pravi, dokler bo ona mnogojezična država, katere razni narodi potrebujejo splošnega sredstva v sporazumljenje. (Dobro! na desni.) Zatoraj, gospoda moja, zaklical bi spoštovanim gospodom na levičarje besedo: „Pas trop de zèle!“ (ne preveč ognja!).

Ne sklicujte preveč ognjevito v resnici nevarnosti, o kateri se danes le preveč razdraženi domišljiji dozdeva, da je in zagotovim vas, gospoda moja, da nemškemu jeziku na noben način ne morete bolj vstreči, kakor če se odpoveste vsakemu poskusu, kako bi mu umetno prednost ustvarili, katero uže ima sam ob sebi vsled naravnega zakona reči (živahna pohvala na desni) in kateremu ravno zaradi tega nikdo ne oporeka in ga nikdo ovreči ne skuša. Ker sem o tem popolnem pre-

pričan, in ker mi je interes maternega jezika na srcu, glasoval bom za predlog večine. (Živahna pohvala na desni. — Govorniku od več strani čestitajo.)

(Dalje prihodnjič.)

Izjemno stanje na Dunaji.

„Novice“ naznanile so v zadnji številki ministerske naredbe posnetek, katere zadevajo izjemno stanje na Dunaji, naznanile so pa tudi v telegramu, da je vlada dotičnemu odseku podala prav mnogo in zanimivega gradiva v tej zadevi, nadalje pa tudi ne manj zanimiv sklep mestnega zbora dunajskega, s katerim se je z večino več kot $\frac{3}{4}$ glasov zavrgel predlog, da naj bi se omejile ministerske naredbe samo na čine anarhistov.

Rešiti ima sedaj državni zbor vprašanje, jeli je pritrditi naredbam ministerskim ali ne, in vse kaže na to, da bode veči del levičarjev glasoval za to, da se naredbam ne pritrdi; en del levičarjev, izrekoma véliki posestniki in klub Coroninijev ne bodo nasprotovali ministerstvu, nasproti pa se pripravlja tudi nekaj liberalnih elementov izmed desnice v to, da bi ne podpirali vlade, bodi-si, da glasujejo nasproti ali se pa zdržijo glasovanja. Preiskati je tedaj, je li rečno vtemeljena ministerska naredba in je li v resnici za javni mir in red v državi potrebno, začasno omejiti nekaj temeljnih postav ali ne.

Poglejmo si v tem oziru zadnje dogodbe na Dunaji, katere so sploh znane.

Kdor opazuje le nekoliko javno življenje dunajsko, lahko opazil je, da zadnji čas začenjajo zelo predrzno postopati nekateri delavski krogi in da se sploh silovito množé hudodelstva zoper javno varnost in mir.

Vsem je še v živem spominu, koliko nemirov in razsajanja napravili so preteklo leto delavci dunajskih zapadnih predmestij, ko je bila gosposka pod ključ dejala blagajnico neke čevljarske zadrage, pri kateri se je anarhistično početje zelo očitno podpiralo. Več kot teden dni bilo je vse dunajsko vojaštvo, konjiki in pešci, na nogah noč in dan, mnogo je bilo ranjenih, mnogo zaprtih, dokler ni k sreči ponočen, prav izdaten dež prepodil razsajalcev. Enako je še v spominu roparski napad pri Merstalinglju, kateremu so pri belem dnevu spraznili zastopniki anarhistov blagajnico. Tudi najnovejši čas izvršen trojnati roparski umor pri menjalcu Eisertu, kaže silovito predrznost podobno oni pri Merstalinglju in tudi neka izjava delavskega vodja Peukerta kaže, da bo bržčas tudi ta roparski umor pisati na račun anarhistov. Brez vsega dvoma pa sta zadnja umora dveh policistov, čin anarhistov izmed delavskih krogov, ker to pričajo pretilna pisma, pa to je obstal tudi morilec Stellmacher.

Kaj je vlada vse naznanila dotičnemu odseku, to je za zdaj še skrito pred javnostjo, ni pa dvomiti, da je vlada imela mnogo naznaniti o daljnih nakanah anarhistov, o njihovem pretenji in organizaciji.

Jeli je naredba ministerska v nadrobnostih vtemeljena ali ne, na to vprašanje odgovoriti je skoraj popolno z drugim vprašanjem; so li naredbe vlade v resnici obrnjene zoper anarhiste ali zoper ustavne prostosti sploh?

Da so v resnici obrnjene zoper anarhiste, potrdi nam:

- a) odločna izjava ministerskega predsednika;
- b) to potrjujejo nam vsi zgoraj navedeni čini anarhistov;
- c) čedalje bolj rasteča predrznost anarhistov, ker najnovejši čas izrekajo uže enako pravim javnim